

3e Predikatie over Mattheüs 4:17, gehouden door ds. J.P. Paauwe op 26 januari 1947 te Den Haag

Gezongen: Psalm 110:1, 2, 3 en 4.

Gelezen: De Wet des Heeren; Jesaja 25.

Gezongen: Psalm 110:5, 6 en 7.

Wij vragen deze morgen uw aandacht voor de woorden waarover wij reeds enige malen tot u spraken, Mattheüs 4 vers 17:

‘Bekeert u.’

Wij vinden, mijn zeer geachte toehoorders, in de Bijbel vier verschillende woorden voor het woord ‘bekering’, twee in het Oude Testament en twee in het Nieuwe Testament. Die uit het Oude Testament luiden: ten eerste ‘terugkeren’ en ten tweede ‘droefheid hebben’. Die uit het Nieuwe Testament zeggen ons: ten eerste ‘vernieuwing’ en ten tweede ‘nazorg hebben’.

Nu gaat het om de zaken en de woorden. Het is goed ons rekenschap te geven van wat de woorden ons zeggen, maar het komt er voor ons op aan dat wij de zaken die door de woorden uitgedrukt worden, bezitten. Nu rijst voor ons de vraag: wanneer bezitten wij de zaken die door de vier bovengenoemde woorden worden uitgedrukt; wanneer worden deze zaken gevonden in onze harten? Ons antwoord en dat van de waarheid op deze vraag is: wanneer Christus Jezus Zich in ons heeft geopenbaard en wij Hem als de Algenoegzame en de Aanbiddelijke hebben leren kennen. Als de Heere Jezus in Zijn oneindige goedheid en wonderlijke ontferming Zich in ons geopenbaard heeft, ziet de mens dat hij met zijn rug naar God staat. Dan wendt hij zich om, hij keert zich naar God. Hij keert terug langs de weg waardoor God tot hem gekomen is. ‘Wendt u naar Mij toe, wordt behouden, alle gij einden der aarde; want Ik ben God en niemand meer’ (Jes. 45:22).

Wanneer de Heere Jezus Christus Zich in het hart geopenbaard heeft, dan heeft de mens diepe droefheid, de ware droefheid, waarvan de apostel Paulus zegt dat zij een onberouwelijke bekering werkt tot zaligheid.

Dus de droefheid naar God (2 Kor. 7:10). Men ziet zich hier zondig, als een die de zonde doet. Het hart doet pijn dat men de zonde bedreven heeft, dat men gezondigd heeft niet alleen tegen een heilig en rechtvaardig God, maar ook tegen een barmhartig en goeddoend God. En hier is het, zoals de apostel Paulus zegt, dat de goedertierenheid Gods ons tot bekering leidt (Rom. 2:4). Wanneer de Heere Jezus in het hart geopenbaard is, ziet de mens zijn dwaasheid. Hij verstaat dat er een weg is die iemand recht schijnt, maar dat het laatste van dien wegen des doods zijn (Spr. 16:25). Hij begrijpt de apostel Paulus waar deze schrijft 'dat God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende' (2 Kor. 5:19). Deze weg kiest hij, dat wil zeggen, hij zegt: 'Dat wil, dat zal ik doen; ik zoek den zegen alleen bij U, o Bron van troost en licht!' (Ps. 27:5 ber.). Van dit ogenblik af, dat is vanaf het ogenblik waarop Christus Zich in het hart heeft geopenbaard, heeft deze mens een zorg in Christus te worden gevonden. Hij heeft een zorg door de gerechtigheid van Christus bedekt te worden, gereinigd door Zijn bloed en door Zijn Geest. Dit alles is nu het werk van een ogenblik. 'Hij roept de dingen die niet zijn, alsof zij waren'; Hij maakt de doden levend (Rom. 4:17).

De oprechte bekering van de mens bestaat uit drie zaken: ten eerste inkeren, ten tweede afkeren, ten derde terugkeren. Dat dit juist is, blijkt wanneer u nagaat wat wij u in het begin gezegd hebben. Dan ziet u dat de bekering bestaat uit deze drie genoemde zaken. De mens zoekt uitvluchten en hij tracht God te ontvluchten. Dit is het gehele bestaan van de mens: nooit naar God terug te keren, nimmer naar Hem te vragen. Hij wil niet naar God terug. Kreeg hij zijn zin, dan zou God er niet meer zijn; hij zou God willen doden. Dat dit 's mensen bestaan is, bewijst de Heilige Schrift, immers hij heeft God gekruist. Doch niet alleen ontvlucht hij God, maar tegelijkertijd ontvlucht hij ook zichzelf, hij tracht zichzelf te ontlopen. De mens is bang van zichzelf. Voort, voort, roept de wereld, wij moeten voort! Dit openbaart toch dat de mens niet met zichzelf alleen wil zijn. Hij zoekt het in zijn arbeid. Om zichzelf te ontvluchten, bezoekt hij de bioscoop of hij zoekt de mensen op. Hij kan en wil niet alleen zijn met zichzelf. Zo verliest de mens de kennis van zichzelf.

Als de mens zich bekeert, dan gaat hij in tot zichzelf, dan is hij tot zichzelf ingegaan. Zo was het ook met de verloren zoon uit de gelijkenis.

‘Tot zichzelf gekomen zijnde’, in zichzelf ingegaan zijnde, ‘zeide hij: ...Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan’ (Luk. 15:17, 18). Inkering dus. De mens die zich bekeert, bekeert zich van zichzelf tot God. Zijn leven ligt voor hem open; hij ziet zijn hart als een bron van de zonde. De zonden van zijn leven, van geheel zijn leven, zijn een bagatel vergeleken bij wat in zijn hart gevonden wordt. In zijn hart zijn meer zonden dan in zijn gehele leven. Hij ziet zijn hart als de bron van de zonde. Hij ziet zijn val in Adam. Hij heeft de dood gevonden in zichzelf en het leven in God, en nu keert hij zich af van zichzelf. Dit is de afkering.

Nu de terugkeer. Waar de mens zich afkeert van zichzelf, keert hij zich tot God. Dat wil zeggen, hij komt tot Christus en laat zich door Christus met God verzoenen. Hij ontvangt van Christus de Heilige Geest, Die in hem het beeld Gods in Christus herstelt. De mens heeft berouw dat hij gezondigd heeft. Hij krijgt vergiffenis van de Vader. Hij onderwerpt zich aan Hem en hij vraagt Hem: ‘Wat wilt Gij dat ik doen zal?’ (Hand. 9:6). Inkering, afkering en terugkeren, dat is de bekering.

Uit wat we zeiden, blijkt dat het vooral nodig is dat de mens wordt verlicht en dat hij in dat licht de heerlijkheid Gods aanschouwt. Als de mens bij Goddelijk licht de deugden Gods aanschouwt, dan wil hij naar God. Als hij de rechtvaardigheid, goedheid, heiligheid, genade en liefde Gods ziet, dan wendt hij zich tot God. Hij keert zich om, dat is, hij keert terug, en hij zegt: ‘U zoekt mijn hart’, enzovoort (Ps. 119:5 ber.).

De oorzaak dat vele mensen niet tot bekering komen, ligt hierin dat zij het doen bij eigen licht en in eigen kracht. Zolang u niet meer en niets anders heeft, kan van bekering geen sprake zijn. God moet Zijn licht in de ziel zenden. De Kerk verstaat dit en daarom bidt zij:

Zend, HEER’, Uw licht en waarheid neder,
En breng mij, door dien glans geleid,
Tot Uw gewijde tente weder; enzovoort. (Ps. 43:3)

Maar God kan in Zijn heerlijkheid niet gekend en aangenomen worden, als Christus Jezus niet erkend is. Men moet God zien in de Zoon Zijner liefde en men ziet Christus in het geopenbaarde Woord. Is dit geschied, dan aanschouwt men de Drie-eenheid: Vader, Zoon en Heilige Geest. Wanneer de Heere Jezus Zich niet aan de mens geopenbaard

heeft, dan is het niet mogelijk dat deze mens God kent. Alleen zij die God kennen, zullen op Hem vertrouwen. Een mens moet zich niet verbeelden dat hij op God vertrouwt. Wie meent dat hij dit doet (op God vertrouwen), moet zich afvragen of hij in Christus God drie-enig leerde kennen. Dit alles moet in het hart van de mens hebben plaatsgevonden. Het verstand moet hierin niet op de voorgrond treden.

De drie krachten van de ziel worden verlicht. Het verstand wordt verlicht, de wil wordt vernieuwd, de genegenheden worden gereinigd. Dat is de bekering, de bekering tot God.

Geliefde toehoorders, zo u meent deze zaken te hebben leren kennen, onderzoek u aangaande deze dingen, want ze moeten recht liggen. Hier moet u in onderwezen worden, dan alleen zult u er profijt van hebben. Anders zal de waarheid u blijven tegenspreken en gij zult u van de waarheid afkeren. Gij zult een vijand van de waarheid worden. Dit is de gehele uitwerking van uw zogenaamde bekering. Liggen de zaken recht, dan zult u meer en meer bevestigd worden. Dat is ook naar Gods belofte: 'God zal ze Zelf bevestigen en schragen' (Ps. 87:4 ber.). Vraagt u niet hoe. God doet het. Liggen de zaken recht, dan wordt het voor de begenadigde hoe langer hoe meer geopenbaard, door het lezen van de confessie en door de prediking van Wet en Evangelie.

Wanneer u kunt bekennen dat God u zo geleerd heeft, dank er Hem voor. U kunt dit niet laten, u vindt geregeld meer redenen om God te danken. Hoeveel mensen helpen zichzelf! De rechtvaardige doet dat niet, de rechtvaardige laat dat aan God over. U hoeft niet, u hoeft nooit op te komen voor uw bekering, dat doet God: 'Over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen' (Jes. 4:5). Dit doet de Auteur van de bekering. God zorgt ervoor. Spreekt men u tegen, laat u hierdoor niet ontmoedigen. God zorgt voor u. U moet achter de Heere Jezus aankomen, door bezaaide en onbezaaide wegen. Verwaardigt de Heere u voor de waarheid in het krijt te treden, laat uw linkerhand niet weten wat uw rechter doet, anders is het enkel wetswerk. Hierom staat er ook: 'Ken den HEERE in al uw wegen' (Spr. 3:6). Doet de mens dit, komt hij achter de Heere aan, volgt hij Hem door bezaaide en onbezaaide wegen, dan komt het alles vanzelf in orde, dan moet alles medewerken ten goede. Dit is bekering, de bekering tot God. De mens gaat dan steeds meer de redelijkheid van de godsdienst zien. Hij ziet dat God Zijn volk onder-

wijst naar de belofte: 'Al uw kinderen zullen van den HEERE geleerd zijn' (Jes. 54:13). In dit opzicht is er een grote vrijmoedigheid in het hart van de begenadigde. Hij mag voor God al zijn zaken blootleggen en zeggen: 'Heere, het is toch Uw eigen werk?'

Hij heeft overeenstemming met de Heilige Schrift. Het Opperwezen leidt hem in de Schriften. Hij heeft overeenstemming met de confessie, overeenstemming met wat de evangeliepredikers uit vroeger eeuwen hebben nagelaten. Hiervoor behoeft hij geen moeite te doen; het wordt alles gegeven, overeenkomstig het woord: 'Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden' (Zach. 4:6).

Mochten er mensen zijn die vragen: 'Wat moet ik doen?' – deze vraag wordt door allen gedaan van wie later blijkt dat zij onder het zegel der verkiezing liggen – zijn er mensen die vragen: 'Wat moeten wij doen?' Ons antwoord is: u kunt niets doen, al wat gij zoudt doen is zonde, u kunt niets verrichten in het belang van uw bekering. De godsdienstige wereld zegt: 'U moet geloven.' Wij zeggen: u is machteloos, u kunt niets doen, gij zijt een vijand van God. Wanneer God u niet bekeert, dan blijft hiervan niets achter. Dan is er geen drang naar de waarheid, maar louter vijandschap. U moet uw machteloosheid leren kennen. Daartoe moet u de rechte middelen gebruiken. Vraagt u welke deze zijn? De Heilige Schrift, daarna de confessie (de Catechismus, de 37 Artikelen van Guido de Brès, de Leerregels tegen de Remonstranten) en de rechte prediking, de prediking van Wet en Evangelie.

Als u deze middelen gebruikt, hoe moet u dan lezen, horen, hoe moet u hier zitten? U moet hier zitten, u moet lezen: biddend, zuchtend tot God, vragend om waarheid en licht, zó moet u de middelen gebruiken. Is het u er om te doen, dan moet u niet lezen en bidden alsof het u tot taak ware gesteld, omdat het plicht is u van deze taak te kwijten uit godsdienstig fatsoen. U moet tot God zeggen: 'Heere, ik durf niet, maar ik moet; ik kan niet, ik begrijp het niet. Hier zijn de belijdenisschriften, hier is de prediking, die mij zegt dat ik bekeerd moet zijn – ik kan mij niet bekeren. Ik moet bidden, maar ik kan niet bidden. Heere, ik ben ongelukkig, helpt U mij, zegen het lezen, zegen Gij de middelen.' Op deze manier, langs deze wegen gebeurt het. Nooit is iemand bekeerd, die tot zijn verstand gekomen was, of het is deze weg gegaan. Het is meest deze weg gegaan, dat men verstond dat niemand helpen kon. Wie zo

leeft, kan niet laten bij degenen met wie hij omgaat op bekering aan te dringen. Tegen man, vrouw of tegen zijn kinderen zal hij zeggen: 'Wij moeten bekeerd worden.' Hij hoort het alarmgeroep in zijn eigen hart, en hij zegt tot zijn omgeving: 'Ik ben onbekeerd, u is het ook en wij moeten bekeerd worden.' Hiermee moet u voortgaan, hiermee nooit ophouden zoveel in u is. Het moet zó liggen in uw hart: als het moet, zou ik zo wensen te sterven, maar het moet anders. Zo moet u leven, dit moet u volhouden.

Wanneer u meent dat u genade heeft, dan moet u aan uw naaste omgeving verklaren hoe u uit de ellende geraakt is, dit is uit de kuil met modderig slijk. U moet, wanneer het pas geeft, uw naaste zeggen hoe u daaruit gered, hoe u daaruit geholpen zijt. Dit moet u uw naaste zeggen, u moet het hem en uzelf zeggen; dit moet u hem vertellen. Heeft u dit goed verstaan? Voor deze mens is des Heeren Avondmaal ingesteld tot versterking. Des Heeren Avondmaal strekt dit geloof tot versterking; hiervoor zijn de sacramenten ingesteld.

Over deze dingen moet u diep nadenken. Wij moeten een grote reis doen, wij moeten sterven, wij leven in moeite en kommer, straks moeten wij in het graf, terwijl de ziel voor God gesteld wordt. Dan moeten wij overeenkomen met Gods beeld, anders kunnen wij voor God niet bestaan. Is dit laatste het geval, dan zal alle drukte in ons leven, alle zonden die wij begaan hebben, ons op de meest verschrikkelijke wijze een oorzaak van wroeging zijn. Dag en nacht, alhoewel daar geen dag en nacht zijn zal, zullen ons die in het aangezicht vliegen en ons als het ware toeroepen: 'Moest u zich daar zo druk om maken?' Dit zal u een hel in de hel zijn.

Om ons voor dit lot te bewaren, is de Heere Jezus gezonden, Die in Zijn grote goedertierenheid tot Martha en tot alle mensen gesproken heeft: 'Martha, Martha, gij bekommert en ontrust u over vele dingen; maar één ding is nodig' (Luk. 10:41, 42). 'Ach,' zegt iemand wel, die een geliefde betrekking verloren heeft, een vrouw die haar man of een man die zijn vrouw verloren heeft, 'waarover hebben we ons dikwijls zo moeilijk gemaakt! Waarom hebben we elkaar soms zo verkeerd verstaan!' Ach mens, ga toch stil uw weg, ga stil uw weg, bemoei u met niemand. U moet uzelf twee vragen stellen. Ten eerste, ben ik in Christus voor God rechtvaardig? Ten tweede, sta ik in oprechte vijandschap tegen de zonde,

tegen alle zonde? Moogt u deze vragen bevestigend beantwoorden als in de tegenwoordigheid Gods, maak dan geen drukte. 'Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven; want het is God Die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen' (Filipp. 2:12, 13).

Plaatst het Opperwezen iemand op uw weg, en bemerkt ge dat Hij u geeft te spreken, spreek over Christus, over de noodzakelijkheid van de vereniging met Hem, over de noodzakelijkheid van in Hem gevonden te worden. Dan zult u veel vrede hebben, een vrede die alle verstand te boven gaat. Dan zult u geen mensen nodig hebben die u rechtvaardigen. U zult verstaan wat de Heere Jezus door de Geest der profetie gesproken heeft: 'Hij is nabij Die Mij rechtvaardigt' (Jes. 50:8). In zonden vallen, struikelen, kan helaas niet uitblijven, maar het komt er op aan dat men instemt met het woord van de psalmdichter: 'Alle vals pad heb ik gehaat' (Ps. 119:128).

Amen.

Gezongen: Psalm 19:4 en 5.

3e Predikatie over Psalm 119:173, uitgesproken door ds. J.P. Paauwe op 7 augustus 1955 te Den Haag

Gezongen: Psalm 95:1, 2, 3 en 4.

Gelezen: De Wet des Heeren; Psalm 119:169-176.

Gebed:

Heere, dat is schone taal. Het was hier zoals het geweest is bij de apostel: 'Zo geloven wij ook, daarom spreken wij ook.' Twee dingen geloofde de dichter: dat hij Uw Wet had overtreden en schuldig was, en dat er bij U was vergeving, vergeving voor de overtreders. Dat is hetgeen ook in onze harten gevonden moet worden. Vergeving hebben we nodig. Maar vergeving is alleen voor degenen die gezondigd hebben en dit erkennen. En als wij gezondigd hebben, dan hebben we vergeving nodig, want zonder vergeving kunnen we niet leven.

Gij hebt ons bewaard, gezegend, rijk gezegend, en nu mogen we weer hier zijn, om Uw Woord geschaard. Doe ons Uw goedheid erkennen en

waarderen. Laat het ons allen brengen tot U, want bij U is de fontein des levens. Buiten U is geen leven, buiten U is het alles duisternis, omkomen, omkomen naar lichaam en ziel, omkomen voor eeuwig.

Wil niet in het gericht met ons treden. Doe verzoening en ontferm U onzer. Schenk ons in deze ogenblikken wat wij nodig hebben. We hebben niets anders nodig dan een woord van waarheid en van gezond verstand. Ons dwaze hart gaat wel naar andere dingen uit, maar hiermee kunnen wij het doen. In de tijd en in de eeuwigheid is het voldoende, ja, meer dan voldoende. Geef ons dan te spreken. Laat ons het doen tot verheerlijking van U, en geef dat het een plaats vindt in onze harten, want daar moet Uw Woord gevonden worden. Niet in ons oordeel, niet in ons verstand, maar in ons hart, tot vernieuwing van ons hart, opdat we gebracht mogen worden tot de kennis en aanbidding van Uw Naam, gebracht mogen worden tot het volgen van U en tot het wandelen in Uw wegen.

Gedenk zieken, verpleegden, rouwdragenden. Gedenk herstellenden; gedenk ze op de weg van herstel.

Gedenk hen die in hun woning Uw Woord lezen en de waarheid onderzoeken. Wil Uw Gemeente zegenen met uitbreiding, ook door onze geringe dienst. Versterk in het allerheiligst geloof.

Gedenk ons volk, de regering, de koninklijke familie, de volkeren. Er moge verademing schijnen te wezen, maar wij zijn nog onbekeerd en we hebben nog niet naar U gevraagd. En mocht er iets bereikt zijn, wat helemaal niet vaststaat, dan zouden we dit toch gedaan hebben zonder U en tegen U. Erbarm U onzer.

Amen.

Gezongen: Psalm 45:5.

We hebben, toehoorders, iets mogen zeggen over het 173e vers van de 119e Psalm. Eerst over het begin: 'Laat Uw hand mij te hulp komen', en daarna, vóór acht dagen, over wat volgt:

'Want ik heb Uw bevelen verkoren.'

Nu zouden we over deze woorden nog graag met elkaar in deze ogenblikken willen nadenken. We hebben u gezegd dat wanneer een mens

begenadigd is, hij zich bevindt in een wereld, in een leven, in omstandigheden, waarin hij de weg niet weet. De wereld, het leven, de omstandigheden zijn voor hem een woestijn waar geen weg in is. En daarom heeft zo iemand behoefte, hij heeft behoefte aan leiding. En omdat deze behoefte er niet alleen is, maar ook door hem diep gevoeld wordt, zo bidt hij, bijvoorbeeld: *'Laat Uw hand mij te hulp komen, want ik heb Uw bevelen verkoren.'*

We hebben u ook gezegd dat aan zo'n mens opdrachten gegeven zijn, en dat deze opdrachten zijn van algemene of van bijzondere aard; algemeen omdat ze de ganse Kerk raken, bijzonder omdat ze alleen betrekking hebben op een bepaald iemand. En eindelijk hebben we u voorgelaten hoe men, wanneer men een bijzondere opdracht ontvangen heeft, een opdracht dus die niet alle kinderen Gods geldt, ons te gedragen hebben. Dit was de stof van de predikatie van vóór acht dagen. Nu gaan we nog een stapje verder.

De opdrachten die geschonken worden, hoe zien die eruit? Het zijn opdrachten waartoe wij, zonder dat ze gegeven worden, toch al lust hebben, want de liefde is aanwezig. 'Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft' (1 Joh. 4:19). En Christus zei eens: 'Indien gij Mij liefhebt, zo bewaart Mijn geboden' (Joh. 14:15). En zo vinden we in de 110e Psalm: 'Uw volk zal zeer gewillig zijn op den dag Uwer heirkraft' (vs. 3). Ik heb u gezegd dat in het paradijs de wil ontbroken heeft, en dat in de genadestaat er gebrek is aan kracht, niet aan wil, aan kracht. Maar nu wordt men niet geholpen in de wereld, althans niet rechtstreeks, want anders geldt het woord: 'Wij weten dat dengenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede, namelijk dengenen die naar Zijn voornemen geroepen zijn' (Rom. 8:28).

Rechtstreeks wordt men niet door de wereld geholpen en dit om meer dan één reden. Ten eerste, het licht dat men heeft, is van God, en al wat men van Hem heeft – in Zijn weg dan, dat is in Christus – al wat men van de Heere heeft, lijdt de tegenspraak van de wereld, alleen hierom. Want de mensen verstaan elkaar, maar ze verstaan God niet. En zo heeft de apostel Paulus geschreven: 'Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God; want het onderwerpt zich der Wet Gods niet; want het kan ook niet' (Rom. 8:7). Het is *licht*, waarin men bij de volvoering van een opdracht Gods door het geloof wandelt, maar de wereld houdt

niet van licht. Er is niet één werelds mens die het om licht te doen is. Hij haat het licht en komt niet met zijn werken tot het licht, en zo blijft hij van God gescheiden. De werken des lichts worden door degenen die verwaardigd worden, nog eens, die verwaardigd worden te doen wat de Heere hun te doen gegeven heeft, worden door de Kerk, door degenen die de opdrachten doen, verdedigd. De wereld moet haar kracht hierop verliezen. Probeer maar met een fles een rots te pletter te slaan. U zegt: 'Dat is onzinnig.' Nu, worden degenen die tegenstaan, in het Woord geen onzinnigen genoemd? De wereld is onzinnig. Ze heeft het allang verloren, en ze is bestemd om het te verliezen, en ze zal het voor eeuwig verliezen. En wanneer gij een kind des lichts zijt, dan zult u juichen op de overwinning des Heeren, al zoudt ge onder de overwonnenen en veroordeelden uw eigen vader of moeder zien.

Er is dus tegenspraak. Daar moet u waarlijk op rekenen, er is tegenspraak. Als een mens tot het geloof gekomen is, en eens iets zegt over wat de Heere hem deed ondervinden, dan is hij nog zo naïef dat hij instemming verwacht. Zijn ondervindingen worden anders, en wanneer hij, verbaasd staande over deze bejegening, de moed nog niet verliest, maar tracht uit ondervinding en uit de Schrift en uit de belijdenissen te bewijzen dat er toch geen sprake van is dat hij, van God geleerd zijnde, zou kunnen dwalen – nóg vijandiger wordt men, nóg ongegronder de tegenspraak, nog dwazer de weerleggingen. Want wat een mens laat horen wanneer hij in aanraking met de waarheid is, dat gaat de perken te buiten. Maar hij weet het niet, omdat hij zo hoogmoedig is, en hij wil het niet weten, omdat hij niet bukken kan.

Waar is dus de tegenstand? Die hoeft u niet ver te zoeken. Die vindt u in eigen huis, als gij een begenadigd mens zijt. Ja, de begenadiging is zelfs niet eens altijd nodig om tegenspraak te vinden, want ik weet niet of Nicodemus al genade had, toen hij vroeg in de Raad waarin over de Heere Jezus werd gesproken en geoordeeld: 'Oordeelt de wet ook iemand zonder dat hij gehoord is?' Maar vaststaat dat hij een schuchtere poging deed om de leden van de Raad te laten weten dat ze toch zo niet goed deden. Hij krijgt een snauw: 'Zijt ook gij verleid? Weet gij dan niet dat er uit Galilea geen goed kan voortkomen?' (Joh. 7:51, 52). Dat is de weerlegging van de wereld: snauwen. Wereld, wees er maar diep van overtuigd. Al zoudt ge alleen in de wereld zijn, de wereld heeft geen

enkel wapen. Ja, ze kan u lichamelijk te gronde richten. Wat betekent dat? De ziel van ieder die de marteldood is gestorven in het geloof, gaat naar boven. De ziel gaat naar boven. De wereld kan niets beginnen, ze is ten enenmale machteloos. De marteldood is een heel ding, maar de wereld kan u nog geen dubbeltje ontnemen; daartoe is ze ook nog machteloos. Ze kan niets beginnen, want alles ligt vast, onbewegelijk vast in de hand van Hem. 'Mijn Raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen' (Jes. 46:10). Weg wereld, van uw troon af; God leeft en regeert.

Er is dan in de huisgezinnen tegenstand. Ouders staan op tegen kinderen die het goede willen, en kinderen zijn somtijds razend als hun alleen maar gezegd wordt dat ze naar de kerk moeten. De man staat op tegen de vrouw en de vrouw tegen de man, de broer tegen de zuster en omgekeerd. En als er in een familie een begenadigd iemand gevonden wordt, dan wordt er ook een scheiding in deze familie gevonden, een scheiding die zo diep is, zo diep, een eeuwige scheiding, een scheiding voor eeuwig als God het niet verhoedt door bekering te geven. En dat voelt de wereld wel, want ze weet best waar de schoen wringt. Maar een mens ligt zo zwaar onder het oordeel, dat hij zich niet kan bekeren al zou hij willen. Hij wil niet, maar al zou hij willen, dan ligt hij nog zo zwaar onder het oordeel dat hij zich niet kan bekeren. Daar is God voor nodig. Iemand te bekeren, dat is het werk des Heeren. En er is niet één mens ooit bekeerd geworden of hij heeft dat ondervonden, en hij belijdt dat hij nooit tot bekering zou zijn gekomen als hij niet door de Heere bekeerd was geworden. Deze waarheid moet ge niet in vleselijke liefde bedekken, ook niet tegenover uw kinderen, tegenover niemand. U moet er rond voor uitkomen, want ze is dat waardig, omdat ze Gods waarheid is en God lust heeft in waarheid en in het verborgene wijsheid bekend maakt (Ps. 51:8). En als de mensen dan zeggen of als de kinderen roepen: 'Bah, wat een godsdienst', dan laat u ze gaan, maar uw godsdienst laat u niet gaan, en u zendt een gebed voor uw kinderen of bekenden op, want gij zijt precies dezelfde van nature en ik ook.

Buitenshuis is de tegenstand ook in overvloedige mate. Wat zegt men dan buitenshuis? Soms niets, maar men laat u staan en gaan. Dat is nog erger. Men kan beter met iemand die zijn tegenstand openbaart, te doen hebben, dan met één die als Gallio is. Buitenshuis duldt men u niet. Men haat u met een volkomen haat. Men heeft niet zo'n hekel aan de

duivel als aan u. Men spreekt u tegen, ofschoon men geen wóórd heeft. Men spreekt u vlak tegen, wanneer men namelijk begint te merken: ‘O, daar ben ik ook in betrokken.’ Zolang men dat niet merkt, gaat het nogal. Met Pilatus kan men nogal goed overweg, veel beter dan met Kajafas, maar er was een groot verschil tussen deze twee mensen. Kajafas doorzag de dingen. Hij zag waar het voor hem en voor allen die waren als hij, op uit zou lopen, en daar had Pilatus geen vermoeden van. Ontzaglijk is de haat tegen de zaak Gods in deze wereld.

Somtijds zijn vrienden en bekenden in de weg. Zo herinner ik me dat Melanchton, een vriend van Luther, zijn vriend Luther eens schreef: ‘Luther (of: Martin) gaan we niet te ver?’, dus: moeten we niet wat water bij de wijn doen? En Luther antwoordt: ‘We zijn allang veel te weinig ver gegaan. Maar, Melanchton, ontbreekt u de moed? Trek u terug. God zal dan wel zorgen dat er één in uw plaats komt.’ Dat was bij Luther geen ziertjes winnen. Luther stond met God. En of hij nu toestemde of niet toestemde, daar werd zijn zaak niet slechter of beter door. Zijn zaak was goed, dat wist hij van de Heere. Maar als de hele wereld eraan mee wilde werken, dan vond hij het wel goed, dan vond hij het best. Maar als de hele wereld wilde afvallen, dan was het ook nog goed. Een begenadigd mens is ongenaakbaar, al voelt hij de dingen dieper dan de wereld, zoals Christus’ zweet bloed geworden is.

Begenadigden slaan ook wel eens de plank mis. Daar heb je de geschiedenis die u vindt in 1 Koningen 13, de geschiedenis van de oude profeet tegenover de jonge profeet. Wat een droeve geschiedenis is dat niet. Ja, de oude profeet had men moeten erkennen. ‘Wat is dat, zo’n jonge profeet, die pas zijn werk begonnen is, en nog zo weinig ervaring heeft, zal die hier wat komen doen zonder mij erin te kennen?’ Nu, u kent de geschiedenis wel.

Het schijngeloof heeft een groot woord. Dat het zich zo belachelijk maakt, weet het schijngeloof niet. Maar het doet veel kwaad, want er zijn velen die er de bekoring van voelen. Een begenadigd mens haat het schijngeloof met een volkomen haat. Wat een profeten tegenover de ene Jeremia. Hananja met zijn juk, hij had de moed, de droevige moed, om van het goede te spreken toen het kwade voor de deur stond: ‘Dat juk, ons juk, zal verbroken worden.’ En aan zijn zijde stond de koning, die een zwakkeling was, en het gehele overige van de godsdienst, op een

geringe uitzondering na. Maar Jeremia, hoe hij in zijn ziel ook bewogen werd, naar het uitwendige was hij dat niet. 'Houten jukken hebt gij verbroken; ijzeren zullen u op de schouders gelegd worden' (Jer. 28:13). 'Wie heeft zich tegen God verhard en vrede gehad?' (Job 9:4). Wie heeft tegengesproken en het gemakkelijk gehad? Probeer het niet. Probeer niet wat ik u verkondig tegen te spreken, want ik zeg u dat u het verliezen zult, voor eeuwig als u niet ophoudt het aan deze kant van het graf te doen. Er zal niets van u terechtkomen, van uw lichaam niet en van uw ziel niet; gij gaat te gronde, ge gaat naar de hel.

En de duivel? Nú briest hij, en dán komt de lafaard met een vriendelijk gezicht, als een engel des lichts. En dat is dan al wat hij kan doen, want er is er toch Eén Die de sleutels van de hel en de afgrond heeft. En dat is Hij Die de duivel overwonnen heeft. Er is niets te beginnen tegen Christus. 'Ik toch heb Mijn Zoon gezalfd. Door Mij is Hij Koning gemaakt, Koning' (Ps. 2:6). Geloof u dat nu wel dat in een wereld van verwarring als we nu hebben, en zoals het tenslotte altijd geweest is, gelooft u nu wel dat Christus, aan 's Vaders rechterhand gezeten, regeert? En bidt u voor deze regering: 'O God, geef den Koning Uw rechten, en Uw gerechtigheid den Zoon des Konings' (Ps. 72:1)? Dat is het gebed van een begenadigd mens.

En eigen vlees en bloed? Ach, laat me daar maar niet veel van zeggen, want dat trekt zich terug, als het maar toegelaten wordt. Daar is niets van te verwachten. Eigen vlees en bloed beërft het Koninkrijk Gods niet (1 Kor. 15:50). Het wil er niets van weten. Of het nu het vlees en bloed van een begenadigd of van een onbegenadigd mens is, dat is allemaal hetzelfde. Vlees en bloed wil het niet. Maar er wordt van Christus gezegd dat Hij uitging overwinnende, opdat Hij overwon (Openb. 6:2). Ons lot, als u een begenadigd iemand zijt, ons lot hangt geheel van Christus af. Hebt u Hem, dan wordt u zalig, en u is het al in beginsel. En wanneer u Hem niet hebt, wanneer uw consciëntie zegt en alles het uitdrukt dat u Christus niet tot uw deel hebt, geloof maar dat ge, stervende in deze toestand, verloren gaat voor eeuwig.

En nu begrijpt u misschien wel, althans uw oordeel kan het voor een ogenblik wel toestemmen, dat wanneer men in zulke wegen is, men behoefte heeft aan hulp, enzovoort. En nu is er vrijmoedigheid om deze hulp te verwachten. Let op dat woordje '*want*': '*Laat Uw hand mij te hulp*

komen, want..., want ik heb Uw bevelen verkoren.’ Wanneer nu dit het geval is, wanneer men Gods bevelen verkoren heeft, en men in moeilijkheden zich bevindt, dan heeft men vrijmoedigheid om tot de Heere te zeggen: ‘Tua res agitur’, of: ‘Het gaat om Uw zaak en niet om de mijne.’ En daarom: *‘Laat Uw hand mij te hulp komen.’* Dat ‘tua res agitur’ is hetzelfde als: ‘om Uws Naams wil, om Uws Naams wil’. Die vrijmoedigheid is er. En waaraan is dan behoefte? Straks, als wij gezongen hebben.

Gezongen: Psalm 45:6.

Men heeft behoefte aan leiding. Ik heb u al gezegd dat een begenadigd mens, wanneer hij zijn ogen opslaat in de nieuwe wereld, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, hij de wereld ziet als een woestijn en zijn reis door de wereld als een woestijnreis. ‘HEERE, maak mij Uw wegen bekend, leer mij Uw paden’ (Ps. 25:4).

Men heeft behoefte aan ondersteuning, aan geestelijke krachten, soms ook aan lichamelijke krachten, want wat men u aandoet dat is niet te zeggen, niet te beschrijven. Ik zeg niet dat men dat niet waardig is; een begenadigd mens is de verdoemenis waardig. Ik zeg ook niet dat wat men u aandoet, niet goed voor u is. Voor de hele wereld zou een begenadigd mens niet willen missen wat men hem aandoet. Men heeft ondersteuning nodig. Zijn vlees is geen staal; hij is een diepvoelend mens. Hij heeft ondersteuning nodig. Hij heeft troost nodig; hij moet het hoofd eens kunnen opheffen uit de gebreken. Hij heeft verandering nodig van kruis. Verandering van kruis is ook troost, sterkte. Kortom, hij heeft de Heere nodig.

En nu wordt zijn gebed, nu worden zijn zuchten verhoord. De wereld zegt wel: ‘Ik bid wel, maar dat helpt mij niet.’ Maar dat is alles maar onzin, vijandschap, gebrek aan ijver. God hoort wél. ‘Gij hoort het gebed’ – Psalm 65; Hij hoort wél – ‘tot U zal alle vlees komen’ (vs. 3), als het een mens erom te doen is.

Er is een tijd geweest dat ik dacht dat alle mensen die op een gereformeerde wijze, een rechtzinnige wijze, over de waarheid spraken en een stichtelijk gesprekje met elkaar zochten te hebben, mensen waren met vele en diepe en ernstige werkzaamheden. Wat ben ik toch, wat heb ik mezelf toch bedrogen. Maar ja, dat had ik in alle dingen gedaan. En van

nature doe ik dat nog. Maar wat had ik me toch bedrogen! Het komt bijna niet voor dat iemand ernstige en aanhoudende werkzaamheden heeft. Het gaat zo gemakkelijk weer over. O, het gaat zo gemakkelijk weer over. En dan die valse godsdienst, waardoor de mensen gewezen worden op het voorkomen van een tekst en op een versje en op een gestalte en op een gebed, ach!

Maar als het er ons om te doen is, als we niet kunnen rusten, dan hoort God wel. Maar ge moet Hem geen paal en perk stellen, want dan zou u daarmee te kennen geven dat u best weet wat goed voor u is. Dat niet. Maar hier is het waarlijk: de aanhouder wint. En het gebeurt als er plaats voor is. Het gebed wordt verhoord; de Heere geeft nieuw licht, ofschoon het hetzelfde licht is, meer licht zullen we dan maar zeggen, meer licht, telkens weer licht. Hij ondersteunt hem die dreigt te vallen, haalt hem somtijds van de rand van de wanhoop weg, trekt hem op uit de ruisende kuil, uit modderig slijk.

De Heere doet hem dieper de dingen inzien. Tegenover een wereld die tegenspreekt, heeft hij dat zeker nodig. Hij doet hem dieper de dingen inzien. Want als God eenmaal gewerkt heeft, dan is het: 'Het pad der rechtvaardigen is gelijk een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot den vollen dag toe' (Spr. 4:18). Wat vandaag licht is, is morgen geen duisternis. Men kan bestreden worden, dat is wat anders. Wat vandaag licht is, is morgen geen duisternis. Als het licht vandaag schijnt, dan gaat het morgen niet onder. Er kan een wolk komen.

Ach, de verhoring van het gebed dat we in het 173e vers van Psalm 119 vinden, is eigenlijk niets anders dan de aangrijping van God. En dan wordt er gezegd of gezongen:

Ik zal door 's vijands zwaard niet sterven,
Maar leven, en des HEEREN daân,
Waardoor wij zoveel heil verwerven,
Elk, tot Zijn eer, doen gadeslaan. (Ps. 118:8)

En nu voelt u wel dat ik, werd het gegeven, nog lange tijd verder zou kunnen gaan. Het ontbreekt niet aan stof, maar de waarheid moet geopend worden. Ik houd nu op, omdat mij de krachten ontbreken om verder te gaan.

Bedenk één ding: het moet met geloof beginnen. Wie iets onderneemt zonder te geloven, zonder vereniging met Christus en zonder gebruikmaking van Christus, denk eraan, hem geldt niet het woord uit de eerste Psalm: 'En al wat hij doet, zal wel gelukken' (vs. 3). En nu moet u maar veel hierover nadenken, want het schijnt veel gemakkelijker iets te beginnen dan te voleindigen, ofschoon het voleindigen vastzit aan een goed begin. Men kan zoveel ter hand nemen, zoveel beginnen, maar ten slotte zit men. En wat is dan het vervolg en het eind? Dat men het zelf gaat doen, zonder God, zonder de hulp en de bijstand des Allerhoogsten. Och, wat zou ik u hier veel van kunnen vertellen, als God het gaf.

Met het geloof moet het beginnen – sterven en leven, geestelijk sterven en geestelijk leven. En daarom heeft de Heere Jezus in het begin van Zijn prediking, volgens Markus 1 vers 15, geroepen: 'Bekeert u en gelooft het Evangelie.' Gelooft gij? Hebt gij u bekeerd? Nee? Dwaas, dwaas is dat, dwaas. Ge hebt het uitgesteld, nietwaar? Ge hebt het uitgesteld, en gehoopt er nog wel eens ernstig over te gaan denken. De Heere Jezus zou tegen u zeggen: 'Gij dwaas, in dezen nacht zal men uw ziel van u afeisen' (Luk. 12:20). En al was het niet in deze nacht, dan komt eenmaal het ogenblik waarin men uw ziel van u zal opeisen. En zult ge u dán nog bekeren? Zal dán voor bekering en geloof de tijd aangebroken zijn? Nee, dan is er alleen maar verdoemenis. 'Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden' (Mark. 16:16). Daarom haast u en spoed u om uws levens wil, en hoor nog eens wat ik u zo-even heb gezegd: de aanhouder wint. God is geen steen. Hij is een heerlijk God, en nog eens: Hij hoort het gebed, tot Hem zal alle vlees komen (Ps. 65:3).

En als het gebed dan niet gelovig is? Dan moet het gebed gelovig worden. En daarvoor moet u aan de voeten van de Heere Jezus terechtkomen, en dan zal Hij het gebed gelovig maken, en Hij zal het gebed steeds geloviger maken. Dus nu geen tegenredenen en geen uitvluchten! Beginnen, beginnen totdat de Heilige Geest invloeit. En heeft er eens wat plaats dat bemoedigt, wees blij als u niet toegelaten wordt erop te rusten. Rusten moet men alleen op de gerechtigheid van Christus en op de barmhartigheid des Vaders. En daarop kán men rusten. 'Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid' (Ps. 73:26). O, wat is het toch groot, *wat is het toch*

groot! En wat is de wereld? De wereld, wat is de wereld? Dat is toch een huis vol gekken. Ziet u het anders? Ik kan het niet anders zien. Ik zie de wereld als een huis vol gekken.

Gebruik maar de allerbeste middelen. Het allerbeste middel is de Bijbel, en dan zijn er nog enige goede middelen, maar laat u niet alles in de hand stoppen, en verbrand of verscheur maar onmiddellijk wat men u zo mildelijk toegedacht heeft aan lectuur. Houd u aan datgene waarvan vaststaat dat het de waarheid is, en dat is de Bijbel. De Drie formulieren van enigheid zijn dat ook. En dan kunt u nog gebruik maken van de geschriften van mannen die nacht en dag gewerkt hebben in de vreze Gods om een gemeente te stichten, te bevestigen en te schragen.

En als u er iets van verstaat, dan moet u bedenken dat het u niet geleerd is voor uzelf. U moet bedenken dat het u geleerd is om Gods wil. 'Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen Mijn lof vertellen' (Jes. 43:21). En als u dit verstaat, dan stelt u zich vóór de Heere, en zegt: 'Ik ben hier, Heere, met lijf en ziel, met al mijn betrekkingen en verwanten, met al wat ik bezit in de wereld. Hier ben ik, beschikt U over mij, en laat mij geen hand in mijn lot hebben, in geen enkel opzicht.'

Amen.

Gebed:

Was het nodig, Heere, dan zult U wel kunnen maken dat we het uitbreiden zonder dat we onder het gehoor zitten. Het *is* voor uitbreiding vatbaar, want in dezelve is de eeuwigheid, namelijk in het Woord dat van Uw deugden spreekt, van Uw deugden en van de Zoon Uwer liefde, in Wie het licht van Uw deugden schittert.

Vergeef ons het onze, het zondige, het gebrekkige. Maar gelukkig, Heere, het zondige, het gebrekkige, dat het werk aankleeft, behoeft U niet in de weg te staan om er gebruik van te maken. En het staat U ook niet in de weg, want U hebt U nooit anders bediend dan van zondige en van zwakke mensen. 'Opdat de uitnemendheid der kracht zij Godes en niet uit ons', was de juichtoon van de apostel. En: 'Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen', zo zong men reeds onder het oude Verbond.

Laat alles van ons overdacht worden in stilheid. Daarvoor is de rustdag, en schenk ons dan bij deze overdenking zo gedurig een werkinkje van Uw Geest.

Wil ons op de weg beveiligen; het gevaar is groot. Wil Uw Gemeente blij doen zijn in U, en zich over zichzelf bedroeven. Wil Uw Gemeente uitbreiden en versterken in het geloof, eenmaal de heiligen overgeleverd. Ach, Heere, wil het pompeuze van de wereld bestraffen door het licht van de waarheid.

Amen.

Gezongen: Psalm 89:19 en 20.

Slot van een predikatie over Zondag 44 van de Heidelbergse Catechismus door Theodorus van der Groe

Laat ons nu uit al dit verhandelde tot een besluit nog deze navolgende noodzakelijke leringen en vermaningen trekken, om daarnaar steeds te wandelen, door Gods genade, als naar zekere en vaste regels van het christendom, waar wij nooit minder of meerder van moeten afgaan, noch toelaten dat het van anderen zou geschieden.

1. Dat er nooit een erger of zielverderfelijker ketterij, strekkende tot een ganse verwoesting van het christendom, op de wereld geweest is dan de antinomianerij of wetbestrijding, alsof de bekeerde en gelovige christenen weinig meer te doen hadden met de letterlijke en beschreven Wet Gods, om daar dagelijks mee te werken en er zonder ophouden steeds hun gebruik van te maken; maar als ware zulks alleen een werk voor onbekeerden, die nog eerst door de scherpe prediking der Wet moeten overtuigd, en tot Christus en de genade gebracht worden, enzovoort. Hier in deze verfoeilijke leer ligt het gehele verderf van het christendom. En wij moeten ons voor de pest niet zo zeer wachten, als voor deze gruwelijke leer des satans.

2. Dat wij in onszelf en in anderen altijd al dat geestelijk licht en die gelovige toestanden van vrede, troost en genieting Gods grotelijks moeten verdacht houden, met hoeveel schoonschijnende godzaligheid zij ook al mogen voorkomen, waarin wij niet steeds en altijd mee vinden gepaard gaan: (a) een rechte kennis en belijdenis van alle schuld en zonden; (b) een hartelijke schaamte, berouw en vernedering over dezelve voor de hoge, heilige God; (c) een gelovig verlangen en begeren van de

vergeving der zonden en de gerechtigheid in Christus, vóór alle andere dingen; (d) en een ernstig voornemen, strijd en arbeid tot een waarachtige en dadelijke bekering. Waar deze dingen niet waarlijk zijn, zijnde de hoofdzaken en de overheersende Goddelijke genaden in het hart, daar moeten wij altijd alles zeer verdacht houden dat met een schone schijn van Goddelijk licht en hemelse genade aan ons voorkomt. Naar deze regel moeten wij altijd beide onszelf en anderen beoordelen, indien wij niet vervallen in die allersnoodste en gruwelijkste zonde van de genade Gods in ontuchtigheid te veranderen.

3. Dat wij ons altijd zeer moeten wachten voor al degenen, zij zijn dan wie zij ook zijn mogen, die daar los wandelen omtrent de heilige plichten van de Wet, die groot spreken van de wegen Gods en van omgang met God enzovoort, terwijl zij niet wandelen in een tedere consciëntie voor God en mensen omtrent de plicht. Die los handelen met de zonden, terwijl zij veel van Christus, van de genade en van de hemel spreken – het is met geen woorden uit te drukken, welk een schade dezulken, al zijn ze zelfs in de grond ware bekeerde christenen, in de wereld doen, en hoezeer de eer van Christus door hen wordt benadeeld. Een duister wettisch mens, die veel met schuld en plicht gewoonlijk te doen heeft, al blijft hij daar ook al zijn dagen in steken, zal het tiende part van de schade niet doen aan Christus' zaak en aan de zaligheid der arme mensen, dan zij doen die van veel licht en gemeenschap met God gewoonlijk spreken, terwijl hun weg en wandel zo bedorven ligt, en zo los en onachtzaam omtrent zonde en plicht. Indien wij de zaligheid van onze zielen liefhebben en de eer van Christus, zo moeten wij ons, door de genade Gods, met alle mogelijke behoedzaamheid, altijd voor zulke mensen wachten.

4. Eindelijk, dat het de beste leraars van Gods Woord zijn, die steeds en bij alle gelegenheden: (a) de Wet Gods scherpelijk prediken, niet alleen voor de onbekeerde, maar ook voor de bekeerde, die op de nauwkeurige onderhouding van alle plichten, bevelen en geboden Gods sterk aanhouden en in derzelver dadelijke en geestelijke beoefening alleen het wezen van het christendom stellen; (b) alle zonden en geveinsdheid in bekeerden en onbekeerden ernstig bestraffen en de zonden der bekeerden geenszins verschonen, maar Gods straffen en oordelen over beide ernstig bedreigen; (c) die steeds aandringen op een waarachtige boete

en hartelijke vernedering voor God over de zonden en zondige aard, en die Gods genade en de verdiensten van onze Heere Jezus Christus maar alleen aan de ware boetvaardigen en verslagenen van hart over hun zonden beloven, en alle anderen daarvan uitsluiten; die de genade altijd alleen zoeken in de grond der ware zielsboetvaardigheid; (d) die steeds daarheen arbeiden, met al hun prediken, om de toehoorders door de Geest des geloofs geheel te voeren uit hunzelf, en hen te leiden tot Christus, beide om rechtvaardigmaking en heiligmaking; (e) en in één woord, die het Koninkrijk Gods altijd zo prediken als niet gelegen in woorden maar in kracht, en in dadelijke beoefening en gehoorzaamheid van alle heilige geboden en bevelen Gods, en in een waarachtige bekering en afstand van alle zonden.

Ziedaar, mijn vrienden, zoveel als wij in deze droevige, geesteloze tijd, door de genade Gods nog kunnen bewaren van deze vier voorname regels, zoveel zullen wij ook nog bewaren van het waarachtige wezen en de dadelijkheid van het christendom zoals de Heere Jezus en Zijn heilige apostelen, en de profeten voor hen, ons dat zelf geleerd hebben.

Maar zoveel als wij, helaas, in leer en beoefening van deze vier regels afwijken, zoveel gaan wij ook af en verliezen wij van het waarachtig wezen en de ziel van het christendom. En al wat wij daarboven en daarbuiten zullen doen, dat zal niet meer of niets anders dan snode en vervloekte geveinsdheid voor God zijn, zowel van bekeerden als onbekeerden, dat de rechtvaardige God eens zekerlijk op Zijn tijd zal oordelen en bezoeken.

Ik kan zeggen, door de genade Gods, dat ik deze vier regels, en de ganse leer die ik u heden heb mogen prediken, aan de wereld en het christendom voor mijn laatste testament zou begeren na te laten, en dat ik, ellendige, met de hulp en de genade Gods, daar standvastig bij hoop te leven en te sterven en daar Christus' grote komst ten oordeel op hoop af te wachten! Amen. De Heere Jezus Christus heeft Zijn engel gezonden om ulieden deze dingen te getuigen in de gemeente. Hij is 'de Wortel en het Geslacht Davids, de blinkende Morgenster. En de Geest en de bruid zeggen: Kom. En die het hoort, zegge: Kom. En die dorst heeft, kome; en die wil, neme het water des levens om niet' (Openb. 22:16, 17). Amen.